

Commentary

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΣΤΟ ΜΙΚΡΟΣΚΟΠΙΟ

Ανδρέας Ανδριανόπουλος

www.andrianopoulos.gr

Μέσα στην κορύφωση της οικονομικής κρίσης που μαστίζει την χώρα αλλά και με τα αδιέξοδα που απειλούν τους πολίτες να γιγαντώνονται ήρθε νομίζω η ώρα κάποια πράγματα να ξεκαθαρίσουν και να λεχθούν με το όνομά τους. Κόντρα στην πραγματικότητα κι' ενάντια σε εκτιμήσεις που στηρίζονται στην απλή λογική, παράγοντες του δημοσίου βίου, πολλοί αναλυτές και τα περισσότερα κόμματα επιμένουν πως το ελληνικό αδιέξοδο οφείλεται σε νεοφιλελεύθερες πολιτικές που εφαρμόστηκαν κατά το παρελθόν και που συνεχίζουν να επιβάλλονται από τους δανειστές της χώρας τώρα. Είναι αδύνατον να καταλάβουν οι κατακυριευμένοι από τον νεοελληνικό προσοδοθηρικό κρατισμό πως στην Ελλάδα η κρίση προήλθε από τον δημόσιο τομέα κι' όχι από την ιδιωτική οικονομία. Με άλλα λόγια, χρεοκόπησε το κράτος ενώ ήσαν ακόμη τότε υγιείς οι Τράπεζες και οι επιχειρήσεις.

Είναι τουλάχιστον χιουμοριστικό να επιμένει κάποιος πως το τεράστιο δημόσιο χρέος, που κατά κύριο λόγο οφείλεται σε δανεισμό του κράτους, προέρχεται από πολιτικές μείωσης του μεγέθους του δημοσίου, ελαχιστοποίησης των φορολογικών επιβαρύνσεων κι' απελευθέρωσης των αγορών. Πως είναι δυνατόν να μειώνεται το κράτος και παράλληλα να υπερδανειάζεται για να καλύψει τις αυξημένες του ανάγκες; Ο παραλογισμός είναι σαφής για όποιον στηρίζεται στο μυαλό του για να καταλήξει σε αξιοποιήσιμα συμπεράσματα. Αυτή εν τούτοις είναι η κυρίαρχη αντίληψη που επικρατεί στο δημόσιο διάλογο της χώρας. Σαν συνέπεια, το σύνολο των αντιδράσεων κατά της σημερινής κατάστασης της ελληνικής οικονομίας επικεντρώνεται σε καταγγελίες κατά των άκαρδων («νεοφιλελεύθερων») δανειστών που συνειδητά καταλύουν τον κοινωνικό ιστό της χώρας (τον χτισμένο με δανεικά πάντως) αποδομώντας τον δημόσιο τομέα.

Το ερώτημα είναι, αν η αποδόμηση του βασικού υπεύθυνου των αδιεξόδων αποτελεί βήμα προόδου η οπισθοδρόμησης; Αφού είναι πλέον καταφανές πως ο νεοφιλελευθερισμός δεν μπορεί να είναι υπεύθυνος των σημερινών προβλημάτων, αφού αυτά προκλήθηκαν από τον βαρύτατα δανεισμένο δημόσιο τομέα, αυτονόητα θα μπορούσε κάποιος να εκτιμήσει πως θα ήταν μοχλός για την έξοδο από την κρίση. Κάτι τέτοιο όμως είναι περίπου αδύνατο, εφ' όσον ο πάντες παραμένουν οχυρωμένοι στις αρχέγονες ιδεολογικές τους φαντασιώσεις. Την περίφημη ανάπτυξη όλοι την περιμένουν από την ανεμπόδιστη ροή καινούργιου χρήματος. Που δεν θα έκανε τίποτα διαφορετικό βέβαια από την αναπαραγωγή του παρελθόντος. Η αντι-νεοφιλελεύθερη υστερία καταδικάζει την χώρα να πορευθεί σε ακόμη μεγαλύτερη ύφεση με βαθύτερα και σκληρότερα κοινωνικά αδιέξοδα.

Η περιγραφή του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισε κατά μέτωπο τα αδιέξοδα της δεκαετίας του 1970 και 1980, που επιχειρεί με εξαιρετική σαφήνεια και γλαφυρότητα ο Daniel Stedman Jones (***Masters of the Universe: Hayek, Friedman, and the Birth of Neoliberal Politics***. Oxford: Princeton University Press, 2012) αναδεικνύει το μυωπικό σύνδρομο που χαρακτηρίζει την σημερινή ελληνική κοινωνία. Δίχως προκαταλήψεις και τους όποιους πολιτικούς φανατισμούς ο συγγραφέας περιγράφει την περιπλάνηση στην ιδεολογική ερημιά των θεωρητικών της ελευθερίας σε όλη την διάρκεια της μεταπολεμικής κυριαρχίας του Κευνσιανισμού στη Δύση. Η ευκαιρία για τις επίμονες απόψεις των Αυστριακών θεωρητικών Karl Popper και Friedrich Hayek αλλά και των οικονομολόγων του Πανεπιστημίου του Σικάγο, με προεξάρχοντα τον Milton Friedman, ήρθε με το οικονομικό τέλμα και την συνακόλουθη κοινωνική παρακμή των μέσων της δεκαετίας του '70.

Ξαφνικά έγινε συνείδηση πως ο μεγάλος δημόσιος τομέας δεν αποτελούσε την λύση αλλά το μεγαλύτερο μέρος του προβλήματος. Ο εφιάλτης μιάς γενικής οικονομικής κατάρρευσης σε Ευρώπη και Αμερική αναδείχθηκε σαν ρεαλιστική προοπτική. Υπήρχε ανάγκη για νέες αντιλήψεις και διαφορετική σύλληψη των πραγμάτων. Σε συστήματα με υπερδιογκωμένο δημόσιο τομέα, με συνδικαλιστικές διεκδικήσεις που ξεπερνούσαν τις δυνατότητες του κρατικού ταμείου να ανταποκριθεί και με μιά αντίληψη πως τα δικαιώματα υπερκάλυπταν τις όποιες υποχρεώσεις ο Κευνσιανισμός δεν είχε πλέον τις δυνατότητες να ανταποκριθεί. Τα πάντα άρχισαν να αλλάζουν όταν η Μάργκαρετ Θάτσερ διέκοψε συζήτηση οικονομικών εγκεφάλων του κόμματός της και, ρίχνοντας στο τραπέζι ένα αντίτυπο του βιβλίου του Hayek «Το Σύνταγμα της Ελευθερίας», τους τόνισε: «Σε αυτό πιστεύουμε». Μείωση φόρων, απορρύθμιση αγορών, αυστηρός έλεγχος της διάθεσης χρήματος και ιδιωτικοποιήσεις δημόσιας περιουσίας ξεκίνησαν αμέσως μετά. Για να γίνουν σύντομα - αφού η διακυβέρνηση Ρήγκαν έφερε στο προσκήνιο και την ενασχόληση με την προσφορά (supply side economics) κι' όχι με την Κευνσιανή λογική της ζήτησης - από αίρεση, οικονομική ορθοδοξία.

Δεξαμενές σκέψης στην Βρετανία (Centre for Policy Studies, Institute of Economic Affairs, Adam Smith Institute) και γιγαντιαία μελετητικά ιδρύματα στις ΗΠΑ (American Enterprise Institute, Heritage Foundation, Cato Institute, Institute for Humane Studies μεταξύ άλλων) αλλά και σημαντικές προσωπικότητες σε διάφορους τομείς (καθηγητές Stigler (1), Buchanan (2), Tullock (3), Niskanen (4), _____

- (1) "The Economics of Information," *Journal of Political Economy*, 69(3), pp. 213-225 (1961).
- (2) Με τον Gordon Tullock, *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy* (1962).
- (3) Με τον James Buchanan, *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy* (1962); "Public Choice," *The New Palgrave Dictionary of Economics*, 2nd Edition [1987] 2008.

(4) *Bureaucracy and Public Economics* [1971] 1994.

Craig Roberts (5), Williams (6), Gilder (7), Posner (8), Pellzman (9) Becker (10) και, πολιτικοί ακτιβιστές σαν τον Richard Viguerie (11), μελετητές - δημοσιογράφοι σαν τους Jude Wanniski (12) και Irving Kristol (13)) μεγάλωσαν το ρεύμα και την διεισδυτικότητα των ιδεών συνεισφέροντας νέες απόψεις και ισχυρά επιχειρήματα. Πάνω από όλες αυτές τις δραστηριότητες, κορωνίδα υπήρξε η *Mont Pelerin Society* που ίδρυσε ο Hayek και άλλοι οικονομολόγοι (14) αλλά και η περίφημη *Σχολή του Σικάγου* (15) που απέκτησε την φήμη μιάς «σκοτεινής στοάς μελετητών» με στόχο την αποδόμηση του σοσιαλιστικού πειράματος και των λαϊκών κατακτήσεων παγκοσμίως (16). Παλαιότερες μελέτες ήλθαν στην επιφάνεια, όπως του *Kenneth Arrow, Social Choice and Individual Values* (1951), του *Anthony Downs, An Economic Theory of Democracy* (1957) και του *Mancur Olson, The Logic of Collective Action* (1965) ενισχύοντας αντιλήψεις και προτάσεις όπως αυτές της Δημόσιας Επιλογής (Public Choice) και της Προσοδοθηρίας (Rent Seeking). Ανακαλύφθηκε επίσης ξανά η ατομιστική φιλοσοφία της Ayn Rand (*Atlas Shrugged* (1957); *The Virtue of Selfishness* (1964); *Capitalism: The Unknown Ideal* (1966)). Με τον τρόπο αυτό η Κευνσιανή παράδοση του φιλελεύθερου κράτους συνετρίβη ενώ αποδείχθηκε πως ισχυρά συμφέροντα, αντιμαχόμενα τις λαϊκές επιδιώξεις, λειτουργούν εξ' ίσου – αν όχι περισσότερο, αδίστακτα και μέσα στον κρατικό μηχανισμό.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η νεοφιλελεύθερη επανάσταση κατόρθωσε να βγάλει τον κόσμο ολόκληρο από τα αδιέξοδα τού σοσιαλδημοκρατικού κρατισμού. Η εξαιρετική μελέτη του Stedman Jones δείχνει με ακρίβεια ποιές υπήρξαν οι ιδέες αλλά και οι πολιτικές που συνέθεσαν την ανατροπή του Κευνσιανού κατεστημένου. Πολιτικές μάλιστα που έβγαλαν εκατομμύρια ανθρώπων σε ολόκληρη την οικουμένη από την υπανάπτυξη και την φτώχεια. Οδηγώντας τις χώρες που ακολούθησαν την καινούργια ορθοδοξία σε μιά άνευ προηγούμενη περίοδο ανάπτυξης και ευημερίας.

Η σημερινή κρίση μάταια γίνεται προσπάθεια να βαφτισθεί κρίση του ελεύθερης οικονομίας της αγοράς. Διατρέχοντας της σελίδες του «Masters of the Universe» ο καθένας μπορεί να αντιληφθεί πως οι απόψεις των θεωρητικών της ελευθερίας πουθενά δεν συμπίπτουν με τις παρεμβατικές αθλιότητες που προκάλεσαν την παγκόσμια οικονομική κρίση (δεν είναι σε καμία περίπτωση στην λογική τους οι ρυθμίσεις για δάνεια δίχως εγγυήσεις ούτε και η διάσωση πιστωτικών ιδρυμάτων με δημόσιο χρήμα) και που εκκόλαψαν την διαφθορά, την ρεμούλα και τελικά την παροχολαγνεία η οποία προκάλεσε τον απίστευτο δανεισμό του ελληνικού δημοσίου. Ας πέσουν πλέον οι μάσκες γα να φανεί ο πραγματικός ένοχος των αδιεξόδων – ο προστετυτικός δηλ. κρατισμός. Για να υπάρξει και η παραμικρή έστω ελπίδα μελλοντικής σωτηρίας.

(5) *The Supply Side Revolution: An Insider's Account of Policymaking in Washington* (1984); *How the Economy Was Lost: The War of the Worlds* (2010)

(6) *The State Against Blacks* (1984); *Race and Economics: How Much Can Be Blamed on Discrimination?* (2011)

- (7) *Wealth and Poverty* (1981); *Recapturing the Spirit of Enterprise* (1990)
- (8) *The Economics of Justice* (1981); *Economic Analysis of Law*, 8th ed, 2010 (1983).
- (9) Stakes and Risks in Economic Sanctions, *The World Economy* (1983)
- (10) *The Economics of Discrimination*. Chicago, University of Chicago Press (1971); *The Economic Approach to Human Behavior* (1976).; "A Theory of Rational Addiction". *The Journal of Political Economy* **96(4)** (1988).
- (11) *America's Right Turn: How Conservatives Used New and Alternative Media to Take Power*, Bonus Books, August 2004
- (12) *The Way The World Works*, (1978); Robert D. Novak "[Father of supply side: An advocate who changed the world](#)" (September 1, 2005).
- (13) *Two Cheers for Capitalism*, 1971.
- (14) Μεταξύ άλλων ο [Ludwig von Mises](#), ο [George Stigler](#), ο [Karl Popper](#), ο [Henry Hazlitt](#) και βέβαια ο [Milton Friedman](#).
- (15) Βλ. σχετ. Johan Van Overtveldt, [The Chicago School: How the University of Chicago Assembled the Thinkers Who Revolutionised Economics and Business](#) (2009)
- (16) Βλ το συνομωσιολογικό πόνημα της Naomi Klein, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism* (2008)